

משה חיים פלח

בענין כולכם חייבים בכבודיא

בענין בעידניה בכלאים בציציתג

בענין כולכם חייבים בכבודי

אמך וגאמך להלן כד את ה' מהוין הלכך לציית ליה קא משמע לן דלא לשמע ליה, והנה בפשוטו הא דס"ד דכיון דהוקש כבודם לכבוד המקום דחי אף לא תעשה ועשה היינו דהוי עשה אלים.

אולם יש לעיין לכאורה, דהנה בעיקר הא דילפי' דינא דעשה דוחה לא תעשה גרידא מכלאים בציצית תמהו הראשונים דהיאך ילפי' מציצית לכל התורה כולה ודילמא שאני ציצית דשקולה כנגד כל המצוות, ויעוין ברמב"ן (ד) דתי' וזה לשונו ולי נראה דלא דייקין הכא בשכרן של מצוות דהא לקמן דס"ד למימר שאני לאווי שבת דחמירי מסקינן דתנא גמר מיניהו ולא פריך, הכא נמי לא פרכינן, וכ"ש הוא דלאוי שבת לדינא חמירי ועשה לציצית לא חמיר אלא למתן שכרו ואי אתה יודע מתן שכרן של מצוות עכ"ל, וא"כ אמאי טעמא דהוקש כבודם לכבוד המקום מהני מסברא למידחי, ובעינן קרא דלא דחי^א.

אלא אינטריך סד"א תיתי מכבוד אב ואם דתניא יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי מאי לאו דאמר ליה שחוט לי בשל לי וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחי לא לאו דמחמר ואפי' הכי לא דחי אלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה ליגמר מהכא דלא לידחי וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי כו' אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה.

ובב"מ (ב) צבית הקצרות לא יטמא לה תנו רבנן מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' כולכם חייבין בכבודי, טעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמרו הא לאו הכי הוה אמיינא צייתא ליה ואמאי האי עשה והאי לא תעשה ועשה ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה אינטריך סלקא דעתך אמיינא הואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום שנאמר כאן כבוד את אביך ואת

^א **ובעיקר** דברי הראשונים אין להקשות מהא דאמרין בחולין (קמ"א ב) גבי שילוח הקן דס"ד דאתי עשה דמזרע ודחי עשה דשילוח הקן משום דגדול השלוס, דשאני התם דאשכחן להדיא בקרא גבי סוטה דהתירה תורה איסור מחיקת ה' משום זה וכדאמרין התם להדיא גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה שמו של הקדוש ברוך הוא שנכתב בקדושה יתמה על המים, וה"נ ס"ד דהותר לעצור אף על עשה דשילוח הקן, אף לא אשכחנא התם דעשה אלים בעלמא ידחה מסברא טפי מעשה דעלמא [ויעוין ברא' בסוגין ואכמ"ל].

התורה, וזוה אמרינן דכיון דהא אינו אלא עשה והא הוי עשה ולא תעשה לא אחי עשה ודחי לא תעשה ועשה, משא"כ היכא דאית ליה חיוב כיבוד או"א וחיוז מלות התורה, דנמצא דאית ליה ב' חיובים הקותרים זה לזה, ס"ד דיהא הדין מה שירצה יעשה (וע' קונטרס דב"ר סופרים ס"א ואכמ"ל).

ואשמועינן קרא דנהי דצאמת יסוד חיובא דכיבוד או"א הוי חיוב יסודי מוקדם מנ"ע, מ"מ כיון דלציו ואמו נמי חייבים בכבוד המקום, ממילא כבוד המקום קודם לכבודם, והוי ממש כדינא דלציו אומר לו השקיני מים ואמו אומרת לו השקיני דלמרי' (קידושין לא ב) הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך.

ומעתה ניחא הא דס"ד דכיון דהוקש כבודם לכבוד המקום דחי עשה ולא תעשה, ואף דבעלמא אמרי' דאי אתה יודע מן שכרן של מלות ולא אמרינן זו מלוא קלה וזו מלוא חמורה, דהכא לא אחינן עלה משום אלימות מלות כיבוד או"א, אלא משום דיסוד חיובה הוי חיוב מוקדם, וכן א"ש הא דס"ד דדחיא איסורא אף אי יסוד החיוב הוי זין אדם לחצירו דהוי כממונא, דהא דלא דחינן איסורא מקמי ממונא היינו היכא דאינו אלא מכח מלות התורה וכגון השבת אבידה, דזוה לא דחינן איסורא מקמי ממונא, משא"כ הכא דהוי חיוב מוקדם.

ועוד יש לעיין לכאורה, להנך שיטות דמלות כיבוד אב ואם יסודה מחיובא דזין אדם לחצירו ולא זין אדם למקום, דלכאורה א"כ חשיבא מלוא דממונא, והרי מבואר בצ"מ (ב 3) דלא דחינן איסורא מקמי ממונא ומסברא ידעינן דאין עשה דממונא דוחה אף לא תעשה גרידא דאיסורא [ונהי דאיטריך קרא דלא דחי אף לאו דממונא כהשבת אבידה, אך בצרייתא משמע דלולי קרא הוי דחי אף לא תעשה דשבת דהוי לא תעשה דאיסורא [מיהו יש מהרש"ש דביארו יסוד הסברא דלא דחינן איסורא מקמי ממונא היינו כסברא דכולכם חייבין בכבודי, דבעל האבידה גופיה מחויב לאבד ממונו מפני האיסור ואכמ"ל].

ונראה לנאר, דהא דס"ד דכיון דהוקש כבודם לכבוד המקום דחי אף לא תעשה ועשה, לאו היינו משום דהוי עשה דאלים, אלא ביאור הדברים הוא, דבהא דהוקש כבודם לכבוד המקום גלי לן קרא, דכשם דכל אדם מחויב ועומד לעשות רצון קונו, הי"ג איכא חיוב מנ"ע על האדם לעשות רצון אציו ואמו, והך חיוב אינו מלד מלות התורה גרידא, אלא גלי לן קרא דכשם דאיכא חיוב יסודי מוקדם על האדם לעשות רצון קונו, הי"ג איכא חיוב מסברא לכבד אציו ואמו (ואף דבקי"שין לא א"י דב"ר אינן מלויין) והא גלי לן הך היקשא דהוקש כבודם לכבוד המקום, ומעתה סלקא דעתין, דנהי דהיכא דאיכא עשה ולא תעשה ועשה לא אחי עשה ודחי לא תעשה ועשה, היינו משום דבתרווייהו כל חיובו אינו אלא משום עמס מלות

בענין בעידניה בכלאים בציצית

מעשה המצוה המוטל על האדם הוי מעשה הלבישה, ולדין בעידניה סגי במעשה המצוה יעו"ש.

ובשיעורי הגרנ"פ (סי' ה) כתב דלשיטת רבנו נסים גאון דגדר דינא דעדל"ת היינו דלא נאמר כלל הללו במקום העשה א"ש, דכיון דמיד כשנעשה לבוש ליכא לאו ממילא ליכא איסור אף במעשה העיטוף, דלא נאסר מעשה לבישת כלאים אלא היכא דאיכא איסור כלאים צמה דנעשה לבוש, ורק לדעת הרמב"ן דקיום עשה עדיף על קיום לאו יש מקום לומר דכיון דמעשה העיטוף של כלאים קודם למצוה לציצית אין צבח המצוה לדחות הללו, ואף דגם לדברי הרמב"ן אינו מוכרח, ויש לומר דסגי צוה דבתולאת דכשנעשה לבוש איכא מצוה דיחול דין דחיה.

ויש שתירצו עוד דהנה צוה דאמר' דסד"א תיתי מהצברה הקשה תמה הרמב"ן דהא לא הוי בעידניה ות' וז"ל דהאי הצברה וצישול פתילה של אבר צידו ופוחת פיו ונותן את האור תחת הפתילה והיא נחת לתוך פיו וכן בהצברה נמצא שהצברה וצישול וקיום מיתת בית דין באין כאחד עכ"ל, וצחי' הרשב"א שם תמה ע"ד הרמב"ן וז"ל ולא מסתבר שאי אפשר שלא תהא הצברה וצישול הפתילה קודם בזמן שאין הפתילה ניתכת אלא אחר ההצברה זמן אחר וכן צישול הפתילה על כל פנים קודמת בזמן לירידתה לתוך פיו, ואינו דומה לכלאים לציצית שאי אפשר לאחד מהן להיות קודם בזמן לחברו וכן מילה צרעת עכ"ל, אולם דעת הרמב"ן ביארו האחרו' דס"ל דלענין בעידניה סגי דהוי בתוך כדי דיבור [ויעוין עוד לקמן צפרק ארבעה אחין (ג.ג) כגון שחתק עצמו

בפרק האשה רצה (פט ט - טו) וכי צ"ד מתנין לעקור דבר מן התורה א"ל ואת לא תסברא כו' א"ל שצ ואל תעשה שאני, אמר ליה בעאי לאותובך ערל הזהה ואזמל סדין צליצית וכצשי עצרת ושופר ולולב השתא דשנית לן שצ ואל תעשה לא מיעקר הוא כולהו נמי שצ ואל תעשה נינהו, ומבואר דהא דציטלו חכמים סדין צליצית היינו משום דיש כח ציד חכמים לעקור דבר מן התורה שצצ ואל תעשה, והקשו תוס' שם (טו) וז"ל ואם תאמר סדין צליצית היכי הוי שצ ואל תעשה דכי מכסה בטלית דבת חיובא היא ואין צו צליצית הרי עובר צידיים, ויש לומר דצשעת עיטוף אכתי לא מייחייב עד אחר שנתעטף דכסותך משמע שאחה מכוסה זה כצכ כו' ואם תאמר צפרק מי שמתו משמע כשהוא לבוש כלאים ואין פושטן לא חשיב שצ ואל תעשה אלא עמוד ועשה ואומר ר"י דשאני כלאים דעיקר האיסור צשעת לבישה שלצצ באיסור אבל כאן לא מתחייב עד אחר שנתעטף כדפרישית עכ"ל, ומבואר דעשה לציצית אינו אלא אחר הלבישה ולהכי חשיב שצ ואל תעשה, משא"כ איסור כלאים הוי במעשה הלבישה ולהכי חשיב צקום ועשה.

ותמהו האחרו' (יעוין בשאגת אריה סל"ג) דהא דין עשה דוחה לא תעשה ילפי' מכלאים לציצית, וא"כ אמאי אין עשה דוחה לא תעשה אלא היכא דבעידנא דעבר אלאו מקיים העשה, והא בכלאים לציצית גופיה לא הוי בעידניה, דצשעת מעשה הלבישה עובר בלאו דכלאים ואילו עשה לציצית אינו מקיים אלא אחר הלבישה.

ויעוין צקובן הערות (סי' טט סק"י) דכתב ליישב דאף דקיום המצוה אינו אלא אחר הלבישה, מ"מ

אך נראה לדון ליישצ עוד עיקר הקושיא, דנראה דאף דבכלאים איכא איסור צמעשה הלבישה, מ"מ לא חשיב מעשה לבישה אלא משעה שנעשה לבוש, ונמצא דליכא חילוק והפרש זמן בין מעשה הלבישה לשעה שנעשה לבוש, דכל זמן דלא נעשה לבוש לא חשיב מעשה לבישה, ונמצא דאף דלענין כלאים חשיב קום ועשה משום דהאיסור צמעשה הלבישה, ולענין ציצית חשיב שב ואל תעשה כיון דאין המצוה חלה אלא משעה שנעשה לבוש, אך ליכא חילוק זמן ציניהם, ולהכי שפיר חשיב צעידניה.

בסכין טמאה דאיסור טומאה ואיסור בעל מוס חיילי כאחד ויעו"ש בריטב"א שכתב וז"ל דכיון דבארתו מעשה נעשה בעל מוס ותוך כדי דבור חשיב צת אחת ואף על גב דנגע מקמי דנחתך עכ"ל ויעוין עוד בתוס' בכתובות (ג) גבי תחב לו חבירו בצית הכליעה דחשוב באין כאחת אף על פי שאין כאחד ממש כדאשכחן בחתך אצבעו בסכין טמאה יעו"ש] וה"נ בכלאים צצינית הא הוי תוך כדי דיבור.